

עלון ארגון ארכיונאי הקיבוצים והמושבים מס' 70

...שאלתי
אם בארכיון
את ב"מוצא"
או ב"נושא"

החלטתי
שאני פרה
עצמאית, חד פעמית
עם רגשות ודעות...

"מה נשמע" - אוגוסט 2021

דבר העורך

הנה אנו נפגשים שוב, לאחר עוד שנה, שכמו כל אלה שלפניה, ניתן לומר עליה ש"לא היתה כמוה". התנודות הקיצוניות - במצב הבריאות, במצב הכלכלי, במצב הרוח הפרטי והלאומי, במצב הפוליטי - מביאות אותנו להכרה שהשינוי, הטלטלות, חוסר הנורמליות, הפכו כבר לנורמה. המצב היציב הוא חוסר יציבות.

תאמרו - מזל שהארכיון משמש לנו עוגן כלשהו, קרקע יציבה לחזור ולהישען עליה בזמנים המבולבלים האלה. האמנם? דפדוף בגיליון שלפניכם יביא למסקנה, כך אני מקווה לפחות, שאנו רחוקים מכך, שגם במקום הממוזג והשקט הזה שאנו אוהבים יש טלטלות, טוייסטים בעלילה, רגעי "אקשן".

אז מה הפעם: הנושא המובן מאליו של ההתמודדות עם הנגיף המתעתע, עם סגרים ופתיחות, מותר ואסור לסרוגין ובעיקר - זום זום בזמזום תמיד.

הנושא המרכזי השני הוא חשוב, קריטי אפילו, לכולנו: מקומו של "עיקרון המוצא" בארכיונים הישביים שלנו. לא סוד הוא שרבים בינינו הביעו לאורך זמן ספק בהתאמתו של "העיקרון המקודש" לארכיון יישובי קטן וריכוזי. "שיטת חופש" נחשבת למילת גנאי כיום אך רבים מבינינו ממיינים ומקטלגים עדיין על פי נושאים. הרעיון לדון בזה ב"מה נשמע" לא עבר בקלות ובכיר באיגוד הארכיונאים אף ניסה לשכנע אותי להסירו, או לפחות למזערו. אני סבור שאין טעם לטאטא קשיים תחת השטיח, גם אם הם יתפרשו ככפירה בעיקר ו"צלם בהיכל".

תמצאו חמישה מאמרים בנושא הזה וגם: בקשות לשיתוף פעולה בפרוייקטים, שלושה מחקרים ארכיוניים שנעשו על פרשות היסטוריות, קינה על העדר ארכיון במושבים בצד הצעה מפורטת לארגונו, פרויקט ותיקים יפה, מדור "לזכרם" מורחב לצערנו (תזכורת לכך שרובנו לא ילדים כבר) ועוד.

קריאה מהנה - **דני ברזילי**
com.gmail@danib4950

עורך: **דני ברזילי**. יועצי מערכת: רוני עזתי, ליליק זקס. עיצוב: **ארנון אבני**, סטודיו "עיצובניק"

הדפסה: דפוס כפר יאסיף.

סיכום תשפ"א בארגון

שלום לכל החברות והחברים השומרים על אוצרות הרוח שלנו. זו שנה שניה שאנו חיים בצל הקורונה. המציאות טופחת על פנינו, המגיפה לא נוטשת אותנו. עלינו להמשיך לפעול ולמלא את משימותינו, אך לנהוג באחריות. בשנה שחלפה לא קיימנו, לראשונה, את הכנס השנתי שלנו. תקוותנו, שעד 5 באוקטובר השנה המצב יתייצב ונצליח להיפגש. לפני שנתיים עסקנו בנושא: "ארכיון ממוחשב לשירות הקהילה" והשנה הכנס יעסוק בפרויקטים מונגשים לציבור.

אם שמתם לב, חל שינוי בכותרת המשנה שלנו. דייקנו את שמנו כדי לחזור לשם המקורי "ארגון הארכיונים בקיבוצים ובמושבים". היות והחברים הם למעשה הארכיונים ביישובים. שינוי נוסף שחל השנה, פרידתנו ממרכז המועצות האזוריות. למעשה, הצוות המנהל את מרכז המוא"ז נטש אותנו, ולא היה מוכן להמשיך לסייע לנו. לשמחתנו, חלק מתנועות ההתיישבות נרתמו לסייע, כשהחלוצה שנענתה לקריאה הייתה תנועת המושבים, ובעקבותיה גם התנועה הקיבוצית ועמותת יד טבנקין, ואני מקווה שגם התנועות האחרות יצטרפו ויכירו בחשיבות פעילותנו.

חלק מהפעילות האזורית מתקיימת, אך בלא מעט מהאזורים כמעט ולא הייתה הפעילות. אנחנו משתדלים לשמור על קשר עם הרכזים ועם הארכיונאים שהיו 'בשדה הקרב', כמו בעת מבצע 'שומר חומות'. החלטנו להמשיך לשמור על עצמאותנו הארגונית ולא להיספח לאגודות מקצועיות פרסונליות.

שמחנו לשמוע שהמיזם הלאומי רא"י (רשת ארכיוני ישראל) ממשיך לקדם ארכיונים לדיגיטציה ולהנגשה. אני מבקש להדגיש שוב ושוב: הארכיון הוא בבעלות

האגודה החקלאית השיתופית, ורק נציגיה המורשים (בעלי זכות חתימה) רשאים לחתום על חוזים והסכמים לשיתופי פעולה.

בכוונתנו לקיים בשנה הבאה השתלמות לרכזי אזורים חדשים וותיקים. נא להציע עצמכם ונסייע לכם להיכנס לתפקיד. שאלו ינאי (עמק הירדן) ואסתר אלכסנדר (עמק המעינות) הודיעו על

הפסקת פעילותם כרכזי אזור. אנו מודים להם על תרומתם הרבה ועשייתם לחיזוק הפעילות, ומחכים למחליפיהם.

השנה התקיים קורס מתעדי סיפורים של התנועה הקיבוצית ויד טבנקין, בו הרצו חברותינו נאוה זלינגר (ניצנים/יד טבנקין) ומאשה זולוטרכסקי בר (יד טבנקין) בקורס השתתפו גם ארכיונאים, והרשמים היו חיוביים מאוד.

אני רוצה להודות לרכזי האזורים ולפעילים המסורים: אורית שפרן (ראש הנקרה) בגליל המערבי, רותם וקס (רמת דוד) ושרה אבידוב (נהלל) בעמק יזרעאל, יחד עם אסתר רויניק (מוא"ז יזרעאל); ברוריה קיווית (מוא"ז עמק חפר); מירי אלירז (לכיש); עינת טחנאי

(עמק חפר) אסתר רויניק (עמק יזרעאל); דני ברזילי (אשכול); חובב צפיר (השפלה, גזר ומטה יהודה); יונתן פורת (גליל עליון); ליליק זקס (דרום השרון); נורית גורן (אילות); יעקב חורין (מוא"ז גליל עליון); נטלי סלע (מוא"ז עמק המעינות). הצוות הפעיל שלנו - עורך הביטאון דני ברזילי (מגן) ורכזת הקשר 'מה נשמע' ליליק זקס (צופית) הם עמודי התווך של הארגון, ואיתם חובב צפיר ומאשה זולוטרכסקי בר היקרים.

אני מאחל לכולנו שנת בריאות והתאוששות מהירה, ובמקביל חזרה לפעילות באזורים ובמישור הארצי.

רוני - ארגון הארכיונים בקיבוצים ובמושבים

פרוטוקול ישיבת מזכירות הארגון, צופית, מרץ 2021

לעסוק ב-א) החיים בצל הקורונה והפעילות הארכיונים לתייעוד קהילתיים. ב) הצגת 'פלטפורמות להנגשה בעיקר של תיעוד בע"פ; חומרים ויזואליים; חומר דיגיטלי מקורי והגברת הקשר בין הארכיון לקהילה.

סוכם: נושאים מרכזיים: 'החיים בצל הקורונה והנגשת מורשת היישוב לבני הדור הצעיר. הרכזים יעדכנו (אחראית תכנים ומרכזת: מאשה).

התארגנות הארגון ודיון בהצעת האיגוד הישראלי לארכיונאות ולמידע:

א) אנחנו ארגון עצמאי של ארכיונים בקיבוצים, במושבים וכפרים, שפעל ב-13 השנים האחרונות בחסות מרכז המוא"ז - כל הארכיונים ביישובי המוא"ז חברים (אוטומטית) בארגון. הארגון שלנו מבוסס על הפעילות האזורית, קיום כנס שנתי והוצאת ביטאון "מה נשמע". היו"ר והמנכ"ל הנוכחים של מרכז המוא"ז לא מעוניינים יותר בשותפות איתנו. תנועת המושבים והאיחוד החקלאי הבטיחו כבר את תמיכתם בפעילותנו ואנו ממשיכים בשיח עם תנועות ההתיישבות השונות.

ב) דנו בהצעה שנשלחה לנו ע"י דודו אמיתי, יו"ר 'האיגוד הישראלי לארכיונאות ולמידע', להפוך לחטיבה בתוך האיגוד. דנו ארוכות בהצעת האיגוד וסיכמנו להודות לו על ההצעה. דחינו את ההצעה בעיקר היות ואנחנו ארגון של ארכיונים ביישובים כפריים, הכוללים מאות עובדים חלקיים, רובם המוחלט מתנדבים, רובם בגיל השלישי הבאים לעבודתם מרצונם החופשי ולא כמקום פרנסה. חלקם לא מעוניין להיות חברים באיגוד. יש לנו מטרות לטיפול המורשת המקומית של כל יישוב ויישוב ושל ההתיישבות הכפרית בכלל. אנחנו רואים חשיבות רבה בקיום 'האיגוד הישראלי לארכיונאות ולמידע ומעודדים ארכיונאים להצטרף כחברים לאיגוד, להיות פעילים בוועדותיו ולשתף פעולה בנושאים משותפים.

סוכם: להוציא מכתב תודה לאיגוד על הצעתו ולהמשיך בקיום עצמאי.

רשם: רוני

השתתפו: ליליק זקס; ציפי לזר; שרה (צופית), ברוריה קיווית (מרכז תיעוד עמק חפר), יעקב חורין (מוא"ז גליל עליון), נטלי סלע (מוא"ז עמק המעינות), יונתן פורת (כפר בלום) יוסי קיווית (בת חן, מאשה זולוטרכסקי/ בר (יד טבנקין), רוני עזתי (יד טבנקין).

ראשית - ברכות לחברות בארכיון מושב צופית על חנוכת משכנו החדש של הארכיון. המבנה עוצב בידי מעצבת, מקום מזמין ומרשים המאפשר גם התכנסויות קטנות. תודתנו לשרה, ציפי וליליק על הכנסת האורחים הנאה ועל הכיבוד. ליליק הדגישה את התמיכה והעידוד שהצוות זוכה לה מצד חברי ועד האגודה והוועד המקומי.

פעילות באזורים: ליבת הפעילות שלנו היא רשת תמיכה אזורית. הפעילות מתנהלת באזורים בהם יש רכזים וצוותי היגוי. אנחנו בעת של חילופים בריכוז האזורים ונצטרך להכשיר רכזי אזור חדשים, לאחר שנת הקורונה.

ברוריה סקרה את פעולות תיעוד הוותיקים (פרויקט טרסה, מכללת בית ברל) וההשתלמויות של ארכיונאי עמק חפר 35 (מתוך 43 יישובים) מפגשים ללמידה כיצד להנגיש אוספים באמצעים מגוונים ובדרכים שונות. רוב היישובים משתמשים בתוכנה אחת המתוחזקת במרוכז במוא"ז.

יונתן תיאר את פעילות צוות ההיגוי וקיום התכנסויות קבועות, שהתקיימו לסרוגין ביישובי המועצה (28 ארכיונים) וכעת בארכיון המוא"ז. יעקב מצליח לרתום את משאבי המחשוב לטובת הפעילות האזורית, ונותן רוח גבית לארכיונאים.

נטלי סיפרה לנו על עבודתה כארכיונאית המוא"ז: יוזמותיה וקשריה עם ארכיונאי היישובים ותכניתיה בעתיד לפעילות משותפת לארכיונאי המוא"ז עמק המעינות, עמק הירדן ובקעת הירדן.

סוכם: ננסה לאתר רכזים לאזורים בהם אין עדיין פעילות, ולקיים סדנה מיוחדת למענם (אחראי: חובב)

כנס שנתי: התחושה של כל החברים היא שצריך

האם יש עצה לעקרון המוצא

לאחד הגורמים שבהם נידון אחד הנושאים. את התשובה לאותו מכתב מצאנו בתיק אחר. היו גם מקרים שקיבלנו רשומות מיורשיו של עסקן מסוים, בהם גם פרטים שכתב בעודו חבר בוועדה מסוימת. מה דין מחברת הפרוטוקולים של אותו אדם? האם לתייגה לפי עקרון המוצא,

האדם שכתב, או של הוועדות שבהן השתתף או ע"פ הנושאים שבהם דנו באותו תחום? ברוב המקרים מגיעים אלינו מסמכים בצורה ספורדית וזה נשמע בערך כך: אוי, עשיתי סדר בחפצים של אבא/ סבא ומצאתי... את רוצה את זה לארכיון? ומה עם מדריכי הנוער ומחברותיהם? לתייג ע"פ שם המדריך או לפי שם הקבוצה? נוסף לכך יש התלבטויות לגבי החומר ממנו עשוי המסמך או החפץ. האם האקדח שהיה שייך לאדם מסוים יתויג לפי שם האדם או ע"פ החומר ממנו הוא עשוי? מה לגבי תמונות סרוקות או עותקים של מסמכים? לאחרונה קיבלנו 7 קלסרים גדולים ועליהם רשום: "מכתבים יוצאים שנשלחו בפקס". האם זה המוצא שלהם? לפי איזה עקרון מוצא לרשום אותם? לפי הנושאים או... בעלת מקצוע מהשורה הראשונה נתנה לי עצת זהב: לא חשוב לפי מה תשייכי, העיקר שתמשיכי לשייך לפי

אותה החלטה. העובדה שיש היום מחשב וניתן לחפש בעזרת מילות מפתח את החומר המבוקש, עוזרת מאוד ומאפשרת התמצאות בחיפוש החומרים המבוקשים

ליליק זקס - ארכיון מושב צופית

התבקשנו לכתוב ולשתף על הקשיים והדרכים ליישום עיקרון המוצא בארכיון היישוב (קיבוץ או מושב), ואני, "רק על עצמי" יודעת לספר. כשקיבלתי על עצמי להקים ארכיון במושב נרשמתי לקורס יסודות ושם גם למדתי על עקרון המוצא וחשיבותו. אלא מה? לא היה מוצא.

נאלצתי לחפש עם שותפים אחרים את המסמכים ובהם פרוטוקולים, מאזנים, ורשומות שונות שהיו מפוזרים במקומות שונים: מחסן פה ומחסן שם, בעל תפקיד זה או אחר ששמר חלק מהמסמכים וגם בארכיונים ציבוריים שונים: בארכיון הציוני, בארכיון הקק"ל ובארכיון לבון. את אלה שמצאנו לא ידענו לשייך למקור המוצא. כך גם לגבי מפות, תמונות ועוד. אחת הדוגמאות הזכורה לי היטב היתה כאשר נתקלתי בארכיון לבון במכתב פנייה של אבא שלי בעניין תשלומים על הבית משנת 1937. המכתב היה מונח בערמה של מסמכים, ללא שום שיוך פרט לעובדה שהם היו בתיק שרשום עליו "צופית". אישית התרגשתי לראות את כתב ידו וכמובן שצילמתי אותו, אבל לאן לשייכו? התייעצנו בזמנו עם ניסים קריספין (ז"ל) וגם הוא לא ממש ידע לייעץ לנו לגבי המוצא ורק הציע להקים חטיבות כלליות יותר. הבעיה הגדולה יותר היתה

במטמון הזהב שנמצא מוצל משריפה (סיפור אמיתי) - פרוטוקולים שנכתבו בכתב יד במחברות עבות של 360 עמודים לא ממוספרים. מחברות אלה הכילו פרוטוקולים של אסיפות כלליות, ועדות שונות, ועד ההנהלה, המועצה, ועדות בחירות ועוד. במקרים רבים הוצמד מסמך מסוים (בסיכה חלודה) כגון מכתב,

עיקרון המוצא - עד כמה תקף בקיבוץ?

כשאנו מסדרים לפי נושא. אני חושבת על המחפש בארכיון. אי אפשר לשלוח מי שמחפש את סיפור המחלבה המקומית לשלל המקורות בהם מוזכרת המחלבה. זה אומר לחפש בעשרות קלסרים ובעוד תיקים של ישיבות, כתבות, עלונים, חגים וכו'. בצורת הסיפור הנושאי כל החומר הרלוונטי קיים במקום אחד. אם החומר היה ממוחשב וסרוק זה אולי אפשרי, אך עבורנו זה חזון אחרית הימים, שלא יהיה בעתיד הנראה לעין.

לסיכום, לאור הנאמר לעיל, נראה לי שכל ארכיון צריך לעשות את חשבון הנפש וההערכה של הדברים החשובים לו. אני עשיתי זאת ואיני מצטערת. זה הוכיח את עצמו אין ספור פעמים. אני חושבת ש"זיפתי" את סיפור מהלך ההיסטוריה. אני פוסלת את עיקרון המוצא. עקרונות הם דבר נכון וחשוב אך בארכיון הקיבוצי, שהוא ייחודי, צריך אולי לקבוע סדר דברים וחשיבות שונים.

האם אנו רוצים לשמור על החוק או לספק נגישות לסיפור שלנו? אין זה אומר שלא שומרים על כללים אחרים, כמו סידור לפי תאריך, שמירה ושיקום מסמכים ישנים וכו'. שמירה של כל מסמך, של גרסאות שונות וגם אם אין הוא "נחמד" בעינינו וכו'. אין טיח, הכוונה או הסתרה. זו הדילמה של איפה מפסידים פחות ואיפה מרוויחים יותר, דבר שצריך כאמור להיות החלטה של כל ארכיון לגבי עצמו.

**נלי בן צבי,
ארכיון קיבוץ יפתח.**

הנושא שדני מבקש להעלות, עיקרון המוצא בארכיון הקיבוצי, הוא חשוב ביותר עבורנו, בארכיונים הקיבוציים הקטנים. אני שמחה שזה עולה כי כבר שנים מלווה אותי תחושת אשמה שאיני פועלת לפי החוקים.

אצלנו, בקיבוץ יפתח, התחילו וגם סידרו את הארכיון במשך יותר מ-60 שנה לפי עיקרון הנושא, ואני, במשך השנים וצבירת הניסיון, מצאתי שיש בזה היגיון. עם כל הכבוד לחוקים הארכיונאים הכלליים עולמיים, בארכיון קיבוצי זה קצת יותר מסובך. והנה ההסברים שלי:

קבלת מסמכים זהים ממקורות שונים: הארכיון מקבל את חומריו ממקורות שונים ופעמים אינספור נוצרות כפילויות ואפילו 4 או 5 ויותר של אותו דף שנשלח בזמנו למרכז המשק, למזכיר, לגזבר, למרכזי הענפים ועוד ועוד- רשימת תפוצה ארוכה. על מנת לשמור על חוק עיקרון המוצא עלינו לשמור לכל מקור את הקלסר שלו, או רק לחילופין את המקור של מי שייצר את המסמכים? האם יש חשיבות לעותקים הללו? האם כל קלסר הוא בעל חשיבות ומראה את הלך המחשבה של בעל הקלסר או מספר עליו, או שהוא פשוט, לעיתים, מקום אכסון? האם לנו יש כל כך הרבה מקום?

הדילמה בין הנושא, המוצא והנגישות: עולה הצורך להחליט מה יותר חשוב לסיפור המקומי, לשמור לכל בעל תפקיד את הקלסר שלו או לשמור את המסמכים עבור הסיפור, לפי הנושא המדובר- רפת, לול, בית ילדים וכו'. נכון שלעיתים אין ברירה כשהעניין נוגע לכמה נושאים ויש צורך בכפולת מסמכים. מצאנו שהנגישות לסיפור המקומי טובה ורבה יותר

האם יש מוצא מעיקרון המוצא

בימינו אנו, ימי "עיקרון המוצא" ימי מחשב בכל ארכיון, תוכנות ארכיוניות למיניהן, עבודה יעילה ומהירה, ומצד שני המון חומר כתוב ודיגיטלי, נושאים שונים ומרובים, שלא כמו בימים עברו, ימי "עיקרון הנושא", של חומר כתוב בלבד, מכונת כתיבה או עט, מיעוט חומר, כרטיסיות בקופסאות וחומר שמור בקרטון. אז איך משדכים את שיטת המוצא לשיטת הנושא וגורמים להן לחיות תוך שיתוף פעולה במיכל אחד? או איך לעצור לרגע ולנסות לבדוק ולהתאים את "עיקרון המוצא" למציאות המאה ה-21 מבלי לפגוע בבסיסו?

אתיחס לנושא מנקודת ראות של הארכיון שבו אני עובד ובו המשכתי את שיטת העבודה שהייתה קיימת, על פי "עיקרון הנושא", ולא מתוך ידע לימודי אלא היגיון של מי שהופקד על ניהולו. לאחר שנחשפתי ל"עיקרון

המוצא" חייב הייתי למוצא את השילוב בין שני העקרונות מבלי לגעת באוסף עפ"י הנושא. ואכן, תכנת הארכיון הממוחשב עוזרת לנו מאד בשילוב, ומקלה בחיפוש ובעריכה כך שעיקרון הנושא והמוצא שוכנים בשלווה במיכלים כשותפים, על משקל "טובים השכנים בעיניי" (דירה להשכיר) ובקליק אחד קטן עם מילת מפתח מתאימה ימצאו באשר הם, ללא הבדל גזע (מוצא או נושא) ומין (עיקרון)...

לאחר שנחשפתי ל"עיקרון המוצא" חייב הייתי למוצא את השילוב בין שני העקרונות מבלי לגעת באוסף עפ"י הנושא. ואכן, תכנת הארכיון הממוחשב עוזרת לנו מאד בשילוב, ומקלה בחיפוש ובעריכה כך שעיקרון הנושא והמוצא שוכנים בשלווה במיכלים כשותפים, על משקל "טובים השכנים בעיניי"

אנסה להסביר את שיטת עבודתי עם "עיקרון המוצא", בדוגמה עם מרכז המשק. בארכיון שלנו המיכלים מסודרים לפי חטיבות-על, מסומנים ונקראים עוד מראשיתם בשם הנושא או שם המוצא של תכולתם. עם פרוץ הקורונה התפנה לי זמן ועל כן "החרמתי" חומר דיגיטלי רב ממרכז המשק, ואז צצה הבעיה העקרונית - מוצא או לא מוצא, בגלל רב-גוניות של החומר הרב.

החלטתי לנווט בין העקרונות בזו הדרך: קיימים מיכלים עם תיקיות בנושאים מסוימים ובהיררכיה מסוימת הקשורים גם לעיסוקי מרכז המשק אך מוצאם אחר, כגון נושא המים (שקשור גם לרשות המים, מקורות, ענף המים ועוד). במיכל זה פתחתי תיקיה נוספת המשויכת להיררכיה קיימת אחרת, הקשורה למרכז משק, כדוגמת משק וכלכלה - מרכז משק - טיפול שוטף, ושם הנושא שלה למשל: "רשות המים". כך שמרתי על עיקרון המוצא (מרכז משק) בקרבם של נושאים אחרים הקשורים לנושא המים או רשות המים.

"ממשלת אחדות" כבר אמרתי?...

מאיר מירב - ארכיון נחשונים

הרפת - נושא או מוצא

הרהורים לגבי עקרון המוצא בארכיוני ההתיישבות

אחד הדברים הראשונים שלמדתי בארכיונות היה שכל פעולה עם חומר ארכיוני מונחית ע"י שני עקרונות בסיסיים: עיקרון המוצא ועיקרון הסדר המקורי. עקרונות אלה היו מבחינתי יסודות שעליהם נבנית כל עבודת הארכיונאים, מעין הנחות יסוד שאין צורך להוכיח או חוק שאין לערער עליו.

במהלך השנים, כשהתחלתי לעבוד בארכיון יד טבנקין והכרתי ארכיונאים וארכיונאיות מקיבוצים וממושבים, הם חלקו איתי את מחשבותיהם ואת הסוגיות שהם צריכים להתמודד איתן במהלך עבודתם. כך גם שמעתי לראשונה קול של ספק לגבי היעילות של עקרון המוצא בארכיון הקיבוצי. "ומה תעשי עם הרפת?" איכשהו זה תמיד הגיע לוויכוח על רפת, "זה לא מוצא", אמרו לי, "אלא נושא". "אנחנו מסדרים לפי הנושאים שהקיבוץ או המושב עוסק בהם, ככה זה ברור ומובן לכל". ובכלל רוב החומר על הרפת הוא במזכירות (כיום ריכוז משק), אז איך אפשר למוצא את המסמכים הקשורים לרפת בין עשרות אלפי המסמכים של המזכירות אם הם מסודרים לפי מוצא ולא לפי נושא?"

הטיעונים האלה נשמעו בווריאציות שונות מפי מספר ארכיונאים והם באים בוודאי מתוך העבודה בשטח וצורך אמתי באחזור מידע מהיר ובכלל שליטה על המידע המצוי בארכיון הקיבוצי. יחד עם זאת, אני גם מכירה ביתרונות הרבים של סידור לפי עקרון המוצא ולכן לא הייתי מוותרת עליו בקלות. ברצוני להתייחס לשלוש שאלות הקשורות לסוגיית עקרון המוצא:

1. מהם היתרונות והחסרונות של סידור לפי עקרון המוצא?
2. האם אפשר לשלב את שתי שיטות הסידור

כדי למצות את יתרונותיהן?
3. האם קיימים מקרים בהם כדאי לא להתייחס לעקרון המוצא?

אתחיל בכמה מילים על עקרון המוצא ועל הרעיון שעומד מאחוריו. אחת המטרות העיקריות שלו קשורה לצורך לשמור על ההקשר בו נוצרו המסמכים הנשמרים בארכיון. חומר ארכיוני, בניגוד לסוגי מידע אחרים כגון מאמרים, ספרים וכתבות, נוצר תוך כדי פעילות יומיומית של אנשים, כדי למלא את הצורך המשפטי, המנהלי והסנטימנטלי שלהם. הוא נוצר בהקשר של פעילויות שונות ואינטראקציות עם גורמים שונים, ולכן, ללא הבנת הקשר הפעילות בו נוצר המסמך מאוד קשה להבין את תוכנו באופן מלא ומדויק. במילים אחרות, המידע שנשמר ברשומות ארכיוניות הוא מידע שנוצר תוך כדי פעילות כלשהי (הקשר) על יד גורם המעורב בפעילות זאת ונשמר על ידו (מוצא) בגלל חשיבותו לאותו הגורם. לכן הקשר ומוצא קשורים אחד בשני קשר הדוק. עקרון המוצא גורס כי רשומות שמוצאן זהה יישמרו ביחד על מנת לשמור על הקשרן.

היתרונות הבולטים של עקרון המוצא: שמירה על הקשר היווצרות המסמכים ושיטה אחידה שמאפשרת סידור פשוט יחסית לעומת סידור לפי נושא המצריך החלטה מהו הנושא של המסמך ומה לעשות כאשר מסמך עוסק ביותר מנושא אחד (מה שנוכח למרבית המסמכים).

בין החסרונות המשמעותיים של עקרון המוצא צריך לציין קודם כל את בעיות אחזור המידע. חיפוש לפי עקרון המוצא מצריך חשיבה של מי ובאילו נסיבות היה יכול ליצור ולשמור את המידע שהמחפש צריך, בזמן שיותר טבעי לנו לחשוב במושגים של נושא -

חיפוש לפי עקרון המוצא מצריך חשיבה של מי ובאילו נסיבות היה יכול ליצור ולשמור את המידע שהמחפש צריך, בזמן שיותר טבעי לנו לחשוב במושגים של נושא - איפה יש מידע הקשור בנושא, החיפוש. במקרה כזה, בעולם הדיגיטלי, יש לנו אפשרות טובה לשלב בין שתי השיטות.

פערים שלאחר 70 שנה

עברנו את התקופה של התלהבות משקית, שבאותו הזמן היה תקופה של אי הצלחה בשטח התרבותי, והגענו לידי רפיון חברתי. מתחילות עזיבות וכעת זה מתבטא הרבה יותר גרוע. עזיבות פירושן חוסר ידיים עובדות וגם חוסר אפשרות להגשים את התכנית המשקית. מצב זה מכביד עוד יותר בהתחשב בדיספרופורציה מינית המתבטאת במספרים: מבין 82 חברי הקיבוץ יש 18 משפחות, 38 רווקים ו-9 רווקות. בשטח הרעיוני אנו זקוקים להדרכה מתמדת כדי להכיר את מציאות הארץ, כדי לקרב אותנו לחלק הבונה שבארץ.

והנה הקטע המקביל ב"ידיעות הקב"א: "עלייתנו על הקרקע הביאה התלכדות יתר והתלהבות שביצירה. כאן למדנו את ערכם של הערכים שרכשנו ביד מרדכי המחסור בידיים עובדות מונע את הגשמת התכנית המשקית, כן קטן מספר החברות. בשטח הרעיוני אנו זקוקים להסברה מתמדת כדי להכיר את המציאות הישראלית ולהתקרב לחלק הבונה והיוצר בארץ."

האם זה מעט המחזיק את המרובה? קיצורים נדרשים של העורך? צנזורה מודעת? תיקוני שפה (יש לזכור שהם היו רק שנה וחצי בארץ, וללא אולפן מסודר)? לא נדע, אך תהליך ההשוואה עצמו מרתק ונותן טעם ומשמעות לעבודה הארכיונית, שלא לדבר על ערכו של דיוק היסטורי.

דני ברזילי - ארכיון מגן

בגיליון "ידיעות הקיבוץ הארצי" (זה שקדם ל"השבוע בקיבוץ הארצי", בטאון התנועה מנוחתו עדן) מפברואר 1950 מופיע דיווח מוועידת הקב"א בה נתקבלו לתנועה 8 קיבוצים חדשים, אחד מהם שלי - מגן. בגיליון מופיעה הצהרת הקיבוץ בעת בקשתו להתקבל, ובסוגריים נרשם: נמסרה ע"י מרדכי. אותו מרדכי ידוע אצלנו יותר כמרטין לביא, שהיה מזכיר הקיבוץ באותה שנה ונפטר בשיבה טובה השנה.

כמקובל (מקווה שגם אצלכם) - משפחתו עשתה סדר בדירה הריקה והעבירה חומרים רבים לארכיון. והנה, בעת סידורם ומיונם, אני מוצא 5 עמודים, בכתב יד על דפי מחברת, ללא כותרת, אלא שמילות הסיום - "אנו רואים את עצמנו ראויים ומבקשים להתקבל כמועמדים בקיבוץ הארצי" הדליקו אצלי הבהוב זיכרון. חיפשתי ומצאתי את צילום הדף בו פורסמה הבקשה, בגיליון שהוזכר לעיל, ומה קטנה היתה הפתעת לגלות שהדמיון בין הנוסח המקורי, בכתב היד, לבין מה שפורסם, היה לא מלא, בלשון המעטה.

הפערים העיקריים נתגלו בדיווח על הקשיים בהם נתקלו העולים החדשים, מייסדי מגן, בשני קיבוצי ההכשרה בהם שהו - יד מרדכי וגת, קשיים שבמבט לאחור היו מובנים בהתחשב במצבם של שני הקיבוצים מייד לאחר המלחמה (יד מרדכי פונתה כזכור ונזקקה לשיקום יסודי, משקי וחברתי, גם גת עמדה במערכה לא קלה), ובקשיים של הצעירי מייסדי מגן בחודשים

הראשונים לאחר העליה על הקרקע, בגבעת שייח' נוראן.

הנה קטע מן הנוסח המקורי: "עלייתנו על הקרקע (באוגוסט 1949 - ד.ב.) הביאה אתה התלכדות והתלהבות ביצירה, אבל מצבו היסודי של קיבוצנו טרם השתנה. בהתחלה היתה התלהבות משקית, החברים התמסרו לעבודה וכאן אפשר היה לראות את הערך החיובי שרכשנו ביד מרדכי. זקוקים היינו להדרכה משקית אבל לא בדיספרופורציה. והנה

בחיפוש לפי הנושא "רפת". כך הרפת הופכת להיות נושא בחטיבת ריכוז משק ונשארת "מוצא" במידה ויש גם חטיבה או תת חטיבה "רפת".

על אף האמור לעיל, יש לדעתי מקרים בהם שיטות סידור אחרות עדיפות על סידור לפי עקרון המוצא. למשל כאשר מדובר באוספים למיניהם, כגון אוסף עלונים או אוסף ספרי זיכרון, בהם הפורמט חשוב יותר מהמוצא. גם במקרה של חומרים הנאספים על ידי ארכיונאים עצמם לעתים ה"מוצא" פחות תורם להבנת החומר. כך למשל הכרתי מספר ארכיונאים שייצרו תיקי חברים או תיקי משפחות מהחומרים שהם בעצמם אספו. דוגמה אחרת היא חומר תיעודי - תיעוד וותיקים, תיעוד בעל פה בכלל. בכל המקרים האלה הנושאים או הפורמטים תורמים יותר להבנת האוסף מאשר מוצאו ולכן וכדאי לסדר את האוספים לפי פורמט או לפי נושא.

מאשה זולטרבסקי-בר - ארכיון יד טבנקין

איפה יש מידע הקשור בנושא החיפוש. במקרה כזה, בעולם הדיגיטלי, יש לנו אפשרות טובה לשלב בין שתי השיטות. יתרה מזאת, אם מסדרים לפי המוצא, תמיד אפשר ליצור גם תיקי תיעוד לפי הנושא, אך לא להפך, ולכן סידור לפי הנושאים הוא בלתי הפיך. השילוב בין סידור לפי נושא לבין סידור לפי מוצא יאפשר ליהנות מיתרונות של שתי השיטות. החומר שמקורו במוצא מסוים נשמר יחד תוך כדי שמירה על מוצאו ותוך ציון ותיאור של מוצאו כדי לשמור באופן מיטבי על הקשר המסמכים. הנושאים של מסמכים מצוינים ב"תיאור חומר ארכיוני" וכמילות מפתח או כתגים. כך כל מסמך יכול להיות מתוייג במספר נושאים ואפשר בקלות לאחזר אותו לפי הנושאים האלה. באם התיאור נעשה ברמה של תיק ולא ברמה של מסמך בודד אפשר לציין נושאים עיקריים בתיאור כללי ולציין באילו מסמכים הוא מופיע. במקרה כזה גם אם מסמכים הקשורים לרפת נמצאים בחטיבת ריכוז משק, אפשר למצוא אותם

סיכום פעילויות הארכיון בשנה האחרונה - רמת דוד

במפגש סיפרו על התמונה ועל זיכרון מהתקופה בה צולמה וסיפרו מה היו אומרים היום לדמות הצעירה המצולמת בתמונה. לסיום, באווירת חג הפסח והמנהג לספר מדור לדור "והגדת לבנך", החברים והחברות כתבו עצות לדור הצעיר.

משחק רביעיות לכבוד חג המשק - בהובלת הארכיון הכנו משחק רביעיות על העבר והווה של הקיבוץ. המשחק חולק לכל חברי ותושבי הקיבוץ.

רותם וקס - ארכיון רמת דוד

שנת הקורונה עצרה לא מעט מפעילויות הארכיון במדינה בכלל ובקיבוץ בפרט. אך למרות המצב הלא פשוט הצלחנו לקיים מספר פעילויות של הארכיון:

חדר בריחה - השנה, הנושא שנבחר היה הלינה המשותפת. זוהי השנה השלישית בה הארכיון (אני) מכינים חדר בריחה לתושבים.

מיני רמת דוד - הכל התחיל מפוסט שראיתי בפייסבוק בזמן הסגר השלישי - "מיני נהלל". התלהבתי מהרעיון, גייסנו את בני הנוער אשר בנו חלק ממבני הציבור, והתושבים בנו דגמים מוקטנים של הבית שלהם. על רצפת חדר האוכל הוקמה מפת הקיבוץ. לאט לאט נוספו רחובות, כבישים, כיכרות, עצים ובתים. הפרויקט נחנך בט"ו בשבט בסיומו של משחק "חפש את העץ", כשהמידע על העצים והסיפורים המיוחדים עליהם נלקחו מהארכיון.

גם את יום המשפחה חגגנו ב"מיני רמת דוד", אשר כלל משחק ניווט ברחבי הקיבוץ לפי רמזים שנמצאו על בתים במיצג, צילומי משפחות בתוך המיצג, פינת

יצירה וקפה ומאפה.
הסרט התיעודי - תולדות רמת דוד - גם את התקדמות צילומי הסרט עצרה הקורונה, ולאחר עצירה לא קטנה אנו ממשיכים את השלמת הצילומים והראיונות. בקרוב נתחיל את עריכתו. בינתיים הוזמן הציבור לחשוב על שמות לסרט.

שיפוץ במתחם הקרמיטקס במטרה להעביר אליו את הארכיון. מבנה הארכיון הנוכחי נמצא במצב לא טוב ואי אפשר להשאירו שם, מחשש שהמסמכים יפגעו מרטיבות. מטרה נוספת במעבר היא ליצור חלל רחב מספיק למפגש ובכך לאפשר לחברים ולתושבים להגיע לארכיון לראות את החפצים ההיסטוריים שנשמרו בו לאורך השנים, ויוכלו לחפש חומר על ההיסטוריה של הקיבוץ ועל משפחתם. בנוסף, המעבר יאפשר לקיים מפגשים בתוך הארכיון ולייצר קבוצת מתנדבים שתבוא על בסיס קבוע לעבוד בו. בנוסף קיימתי **מפגש עם וותיקי ווותיקות** הקיבוץ. כל אחד/ת התבקש/ה להביא תמונה מהעבר.

מפגש וותיקים

כל הותיקים התבקשו להביא תמונה מהעבר. במפגש סיפרו על התמונה ועל זיכרון מהתקופה בה צולמה וסיפרו מה היו אומרים היום לדמות הצעירה המצולמת בתמונה.

זום אין - זום אאוט

על חוויות התקופה בארכיון

בשלב מסוים החלטתי לנסות ולהתיידד עם האפליקציה, נרשמתי לקורס "ראיונות בזום" מתוך רצון להשתמש בה כדי להמשיך ולראיין אנשים גם כשלא ניתן היה לעשות זאת פנים אל פנים, אבל גם כאן נחלתי אכזבה וגם כאן זה לא היה זה.

אם נסכם את התקופה, הרי בישובים הקטנים שלנו, כמעט לא הרגשנו את הסגרים למיניהם כי יכולנו להסתובב במרחבים ולפגוש פנים אל פנים את ההולכים ואף לדבר איתם בזכות עטיית המסיכות. ניצלנו את התקופה לארגון ולהשלמות בעבודת הארכיון השוטפת. למזלנו, זכינו ששיפצו לנו מחסן והארכיון עבר למקומו החדש. ההתארגנות שימשה גם לרענון חומרים ותצוגות, כך שאני יכולה להעיד, עד כמה שזה ישמע מוזר, שהקורונה דווקא נוצלה אצלנו בצורה חיובית. עם הסרת חובת המסיכות, אספנו שלטים ומסיכות למזכרת, בתקווה שלא נחווה פעם נוספת את אירועי השנה האחרונה.

ועכשיו, הבקשות למפגשי פנים אל פנים דופקות על דלתותינו: ילדי בית הספר, מפגשי ה"ארכיקפה" וביקורי שכנים. אלה מונעים מהרצון והצורך להיפגש עם עמיתים פנים אל פנים, שהוא חזק במיוחד בארכיונים בישובים הקטנים (מושבים וקיבוצים) משום שבמקומותינו עובדי הארכיון ספונים במקומותיהם והצורך להתראות, להשוות חוויות וללמוד אלה מאלה הוא גדול.

לליק, ארכיון מושב צופית.

וידוי אישי על השימוש באפליקציה שהשתלטה על התקשורת הבינאישית ושימשה תחליף לפגישות בינאישיות ולכנסים. נאלצתי להשתמש באפליקציה הזאת לראשונה בליל הסדר 2020, כשישבנו בארבעה מוקדים מחוברים למחשב, ביניהם גם הנכדה שחגגה עם חבריה במחנה צבאי אי שם. ראינו אלה את אלה אבל מהר מאוד התברר שאי אפשר לשיר ביחד, כי ברגע שאחד מדבר או שר זה קוטע את האחר. נכדה אחרת, בגיל הגן, היתה מאוכזבת שלא יכלה לשבת אתנו. מפגש ראשון בזום היה אכזבה ראשונה! הצטלמנו במצלמות הנייד, סגרנו את הזום והמשכנו כל אחד בפינתו. הוועדות במושב השתמשו בזום כתחליף טקסים למיניהם: ראיונות מוקלטים עם שורדי שואה לקראת טקס יום הזיכרון לשואה ולגבורה וסרט שהופק ליום העצמאות שהיה כשלעצמו נחמד, אבל כמו שאומרים "זה לא היה זה". נרשמתי להרצאות וכנסים שהתקיימו בזום אבל גם כאן התעייפתי מהר מאוד מלהביט במחשב ולהתבונן בפנים של הדוברים, או לראות את המשתתפים האחרים במסגרות על המסך.

יש אמנם מספר יתרונות לזום, והעיקרי שבהם הוא האפשרות להתנהל במפגשים בין אישיים ובכך לחסוך זמני נסיעה והכרוך בהם. היתרון המשמעותי בעיני הוא בעובדה שאפשר להקליט אותם ולשמור את ההקלטה, כלומר את האירוע, ולצפות בו בזמן יותר נוח ואפילו יותר מפעם אחת.

יש אמנם מספר יתרונות לזום, והעיקרי שבהם הוא האפשרות להתנהל במפגשים בין אישיים ובכך לחסוך זמני נסיעה והכרוך בהם. היתרון המשמעותי בעיני הוא בעובדה שאפשר להקליט אותם ולשמור את ההקלטה, כלומר את האירוע, ולצפות בו בזמן יותר נוח ואפילו יותר מפעם אחת.

עין הבשור - ארכיון יוזם בזום

דברים, עבור בחברים שהגיבו לפרסומים ושלחו לארכיון צילומים נוספים וכלה בצופים שההשתתפו במפגשים והגיבו בשידור ישיר, בצ'ט או בהודעות שהועברו לאחר המפגשים בקבוצות החברתיות של המושב.

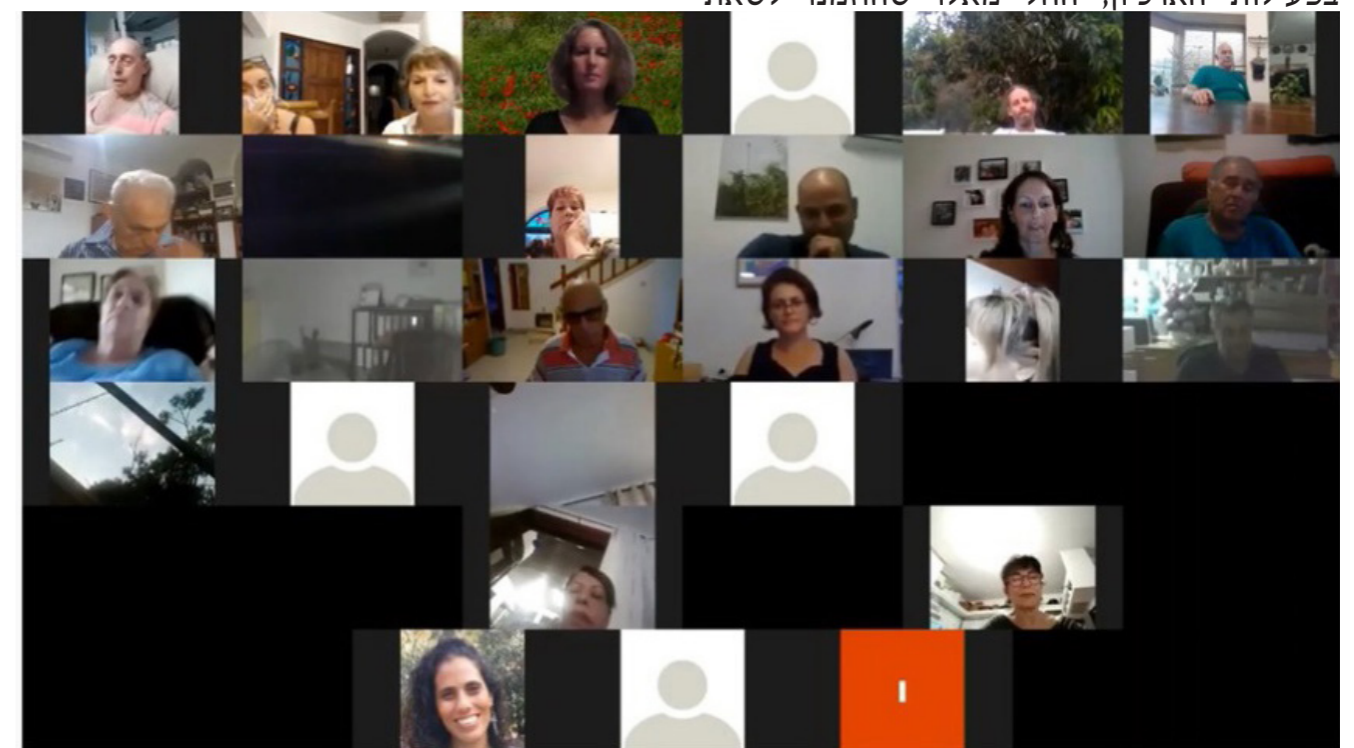
המפגשים יצרו עניין מחודש ומעקב אחר פעילות הארכיון, חיזקו את הקשר הבין-דורי ואפשרו לאנשים רגע של נחת ומפלט מבידוד הקורונה, טיול קצר במשעול הזכרונות וחידוש תחושת הקהילתיות באמצעות התחברות לחוויות משותפות. למעוניינים, להלן הקישורים להקלטות המפגשים:

ראש השנה: https://www.youtube.com/watch?v=50cKLoDMCYM&feature=you=feature&50cKLoDMCYM=v?watchlwAR11khF7WqVF8LDIMH=fbclid&be.tu_NvfoRLWx-08s_NPAOYMClo6eJeTBZ_Q3MofPQm8go

יום הכיפורים <https://be.youtu/b0QUZ2elT5Y>

סוכות <https://be.youtu/NNbgujFqYtk>

צוות ארכיון עין הבשור

מפגש קהילת עין הבשור לחג האסיף תשפ"א 08.10.2020 - הקלאות אחרת

למי זה חשוב אם יש או אין ארכיון במושב?

העולים הינו בעל השפעה כמובן ברמת כל מושב באופן ספציפי - לצורך חקר ולימוד העבר ולשימוש בהווה ובעתיד של הקהילה במונחים תרבותיים, חינוכיים ואפילו כלכליים, משפטיים, קניין הפרט וכו'. אבל, ולא פחות חשוב, הוא גם בעל השפעה מכרעת ברמת ייצוגם בחקר ההיסטוריה של מדינת ישראל וחקר ההתיישבות. בלי תיעוד - התרומה והתפקיד של מושבי העולים בחקר מדינת ישראל עלול להיעלם ולהישכח.

לארכיונים המקומיים במושבים מקום חשוב - הן בהיבט התיעוד ההיסטורי והן בהיבט המנהלי. התמונה שעולה מהמחקר על היעדר ארכיונים - מתוך 254 מושבים בתנועת המושבים קיים ארכיון ברמה כזו או אחרת רק ב-28 מהם - נובעת כפי הנראה משני גורמים מרכזיים: האחד הוא חוסר ההבנה בנחיצות מוסד הארכיון מצד כל הגורמים הרלוונטיים (מהנהלות המושבים עצמן, דרך המועצות האזוריות, תנועת המושבים, ארגון הארכיונאים ואפילו גנז המדינה), והשני וכתוצאה מכך, חוסר חקיקה מתאימה שתסדיר את התנהלותם של הארכיונים המקומיים, תתקצב ותבטיח את קיומם.

היעדרו או קיומו של ארכיון הינו מנגנון שמניע את עצמו. כאשר יש מודעות ויש ארכיון ברמה כזו או אחרת, יש סביבו פעילות שמגדילה מודעות, חינוך וידע של הקהילה והבנת חשיבות ותקציבים. במקומות שאין ארכיון לא מבינים את משמעות החוסר וגם לא מקצים לכך מחשבה עתידית על המשמעות, ולא משאבים. הארכיונים, מעצם היותם, מחליטים מה העתיד ידע על העבר, למי יהיה קול בהווה ובעתיד ומי יושק. במצב הנוכחי מגזר שלם וחשוב, בעל תרומה משמעותית למפעל הציוני בארץ עלול להיות מודר מסיפור ההקמה של מדינת ישראל, בין אם "סתם" מחוסר הבנת החשיבות, ובין אם מיצירת עבר מוטה וחסר, מתוך מטרה להדיר אוכלוסייה מסוימת מתרומתה ליישוב היהודי בישראל. כך או כך, זוהי תמונה שצריכה לעורר מחשבה.

חני ברוכין

והערות המערכת - פרסום המאמר הזה ב"מה נשמע" הוא בבחינת "לשכנע את המשוכנעים", אבל אם הוא יתרום משהו בדחיפת ארכיונאים מבינינו ללחוץ על מועצות אזוריות וועדי מושבים להקים ארכיונים - דיינו.

ארכיון? ו"למי זה חשוב אם יש או אין ארכיון במושב?" תפקידם של המושבים בבנייתה וביסוסה של ארץ ישראל ומדינת ישראל מבחינות רבות - התיישבותיות, תרבותיות, כלכליות, וחקלאיות אינו מוטל בספק. אבל האם אכן כך הוא? ואם יטיל מישהו ספק בתרומתם של מושבי העולים למשל, האם יהיה מי שיסתור אותו או יביא עדויות מקומיות? מהמחקר עולה שכלל לא בטוח.

המחקר עסק בתהליכים ואירועים שהביאו להיווצרות הארכיון המושבי וכיצד הוא משפיע על ההיכרות עם עברו של המושב וביקש להתמקד בשני סוגי מושבים: "המושבים הוותיקים", קרי מושבים שקמו עד הקמת המדינה, ו"מושבי העולים" - המושבים שקמו עם גלי העלייה הגדולים שלאחר קום המדינה..

המחקר הראה כי לעומת המושבים הוותיקים, שברובם ניתן היה למצוא ארכיון ברמה כזו או אחרת, אין אף מושב עולים שיש בו ארכיון. זהו נתון שצריך להדליק נורה אדומה. מתוך 130 מושבי עולים בתנועת המושבים, אין ארכיון אפילו באחד מהם!

מה זה אומר בעצם? תפקידם של ארכיונים בכלל וארכיונים מושביים בפרט, הינו לשמר את "עקבות" פעילות המושב. היעדר ארכיונים מעיד על היעדר הכרה בחשיבות חקר העבר וביכולת לגבש "זיכרון קולקטיבי" של הקהילה והמושב. ההצדקה לקיומם של ארכיונים הינה שהם נותנים תחושה של שורשיות, זהות והכי חשוב - זיכרון. היעדר הארכיונים במושבי

תפקידם של ארכיונים בכלל וארכיונים מושביים בפרט, הינו לשמר את "עקבות" פעילות המושב. היעדר ארכיונים מעיד על היעדר הכרה בחשיבות חקר העבר וביכולת לגבש "זיכרון קולקטיבי" של הקהילה והמושב.

מתוך 254 מושבים בתנועת המושבים קיים ארכיון ברמה כזו או אחרת רק ב-28 מהם

מחקרה של איילת דגן שגיא, מכפר ורבורג, הראה כי לעומת המושבים הוותיקים, שברובם יש ארכיון, אין באף מושב עולים ארכיון.

השנה התמקד הכנס השנתי של האיגוד הישראלי לארכיונאות ולמידע בנושא ארכיון, ארכיונאות, חינוך וקהילה. בכנס הוכרז מחקרה של איילת דגן-שגיא כזוכה בפרס אלסברג. נושא המחקר הוא: "על עתידו של עברנו - מעמדם, חשיבותם ומצבם של הארכיונים המקומיים במושבי העובדים בישראל", נושא ייחודי שלא רבים חקרו אותו. ועדת הפרס בחרה את מחקרה של איילת מאחר והוא תואם את מורשתו של פרופ' אלסברג. לא רק שהמחקר שלה עוסק במהות העבודה של הארכיון. אלא שהוא נוגע בנושא כאוב ביותר - היעדר ארכיונים במושבים. ראינו בהענקת הפרס

למחקרה, דרך לתת במה להעיר ולהאיר את הנושא - ארכיון במושב.

מספרת החוקרת איילת דגן-שגיא: "אני מתגוררת בכפר ורבורג, נכדה למייסדי המושב. העבודה נכתבה כחלק מהמסע שלי לכתוב דוקטורט בנושא הארכיונים המקומיים בקהילות קטנות. היא נכתבה בעזרתם הנהדרת של שני אנשים: פרופ' טוביה פרילינג, מהמחלקה לחקר ישראל והציונות באוניברסיטת בן גוריון, שהנחה את המחקר וליליק זקס, ארכיונאית צופית.

על המחקר כותבת איילת: האם במושב בו אתם גרים קיים ארכיון? בוודאי אתם שואלים: "לשם מה נחוץ

הארכיון היישובי

עקרונות והדגשים לקיומו, על פי ארכיון כפר ביל"ו

את הארכיון היישובי ניתן להגדיר בהכללה כמקום המכיל את סיפור היישוב מיום הקמתו ועד ההווה. כדי להשיג מבט כולל, ניתן להציג את התמונה הבאה ובתוכה מירב הנושאים הקשורים בבנייה, הפעלה, וחיבור הארכיון עם הקהילה שבתוכה הוא קיים. כדי לקשור את התוכן עם המהות ניתן לתאר את נדבכי המבנה בשמות הקשורים במאפייני כל שלב. החלק ההכרחי הוא הבסיס - אם אין, או אם הוא לוקה בחסר, בונים צוותי איסוף (בוגר ושני עוזרים מהנוער), עוברים בבתי חברי הקהילה ומצטטים את מה שאמר החבר צבי לחבריו, כאשר הקים את הארכיון בכפר ביל"ו בשנת 1965, "אם לא תתנו לי את מה שיש לכם בבית כמו תמונות, מסמכים, וזיכרונות כתובים, אזי בבוא יומכם, למחרת, הילדים שלכם יזרקו הכל לפח ולא יישאר מכם זכר". מה שיכול לעזור באיסוף הם שאלונים אישיים, תיעוד מוקלט עם צילום החברים בווידיאו, בסמארטפונים, צילום של חפצים היסטוריים וגם לקיחת תמונות ואלבומים בהשאלה, לסריקה בהתחייבות להחזיר.

בונים צוותי איסוף (בוגר ושני עוזרים מהנוער), עוברים בבתי חברי הקהילה ומצטטים את מה שאמר החבר צבי לחבריו, כאשר הקים את הארכיון בכפר ביל"ו בשנת 1965, "אם לא תתנו לי את מה שיש לכם בבית כמו תמונות, מסמכים, וזיכרונות כתובים, אזי בבוא יומכם, למחרת, הילדים שלכם יזרקו הכל לפח ולא יישאר מכם זכר".

שהתיאור רחב יותר כך יש סיכוי שתוכנת חיפוש כמו "ד"ר גוגל" תדע לגלות ולמצוא פריט מסוים, כאשר מישהו יחפש אותו במסגרת סקרנותו. גילינו שאין צורך לרחם על המקליד שיצטרך להכניס את החומר למחשב. מילות חיפוש מדויקות ומפורטות מאפשרות למחשב למצוא פריט מסוים ולא ערמה שלמה של פריטים עם שמות דומים. צריך להזכיר כי הרישום הידני של הפריטים מבוסס על המבנה ההיררכי של החומר בארכיון המתבסס על חלוקתו לחטיבות, על, חטיבות, תת-חטיבות ותיקיות, כמקובל בארכיונים. המבנה הנ"ל יהיה ייחודי לכל יישוב ויישוב. החלק הטכני - מבוצע על ידי חברי "המועדון" שאינם מפחדים מהמחשב. הוא מחולק לשניים: 1. העברת הרישום הידני של התיקיות והפריטים בהם, אל קבצי אקסל שדוגמא להם ניתנת כאן. צריך להבין שעבור ארכיון יישובי דל תקציב, תוכנת ה EXCEL היא פתרון אמיתי ופשוט במיוחד, לבניית קטלוג דיגיטלי בו אפשר "לדפדף" ולשלוף כל פריט בעזרת החלונת שבסרגל העליון - "חפש ובחר". ושוב, מילות חיפוש מדויקות בעמודת שם הפריט, תביא אותנו במהירות לפריט המבוקש.

2. סריקת כל הפריטים בתיק וחיבורם לקובץ האקסל בעזרת יצירת קישורית בעמודה השישית (F). לחיצה על הקישורית תביא את הפריט הסרוק לעיני המחפש. הפרס - (הנדבך החמישי) המחשוב מאפשר את התחברות הארכיון לרשתות חיצוניות ולאתרים חברתיים וקהילתיים, ובעיקר לתרום בעזרתו לחיי

החלק החברתי - כולל רישום ידני של כל החומר הארכיוני לפי סידורו במכלי האיסוף (תיקיות, מעטפות וקופסאות) בדרך ליצירת קטלוג דיגיטלי של הארכיון. קראנו לו חברתי, כי אצלנו הארכיון פועל כמועדון חברתי. בימי ג' ו-ד' בשבוע מתכנסים החברים סביב שולחן עבודה גדול, כל אחד עם מיכל תורן שמחכה לרישום, ומתחילים בסידור הפריטים שבתיק לפי תאריכים, ורישום שם הפריט בהתאם לתוכן. הכי חשובות הן מילות המפתח המתארות את הפריט הנרשם. חשוב להדגיש: ככל

קהילה פעילים. לדוגמא: מצגת ניידת לערב יום הזיכרון לשואה והגבורה, ובה תמונות ניצולי השואה שייסדו את ההרחבה של כפר ביל"ו ב- 0195.

לבסוף, חזרה ל"עקרון המוצא". כדי למנוע התמוטטות ומפולת של העקרון המקודש, נשאר את המסמך "חסר ההיגיון המקורי" בקופסתו ונסמך על המחשב, כי הוא מלך המלכים. לא אכפת לו מתיקים, קודים, חטיבות, סדרות, ארגונים בין לאומיים והיסטוריה מזויפת (פייק ניוז). רק תן לכל מסמך בקובץ האקסל, את שמו ואת מילות המפתח, והמחשב יעשה את העבודה: יחקור את כל הקישורים, ימצא את משפחת המסמכים הדומים, יצביע על השווה ועל השונה. והיה ובאמת תרצה לראות משהו מיוחד בעיניך בלבד, הוא ישלח אותך לתיק המוצא (ראה מיקום) ובא לציון גואל.

חובב צפירי - ארכיון כפר ביל"ו

מי חתם על מגילת ה"יזכור"?

באוסף חביבה רייק שבארכיון מענית נמצאת מגילת "יזכור" לצנחנית חביבה רייק, שנכתבה ונחתמה ב- כ"ב שבט תש"ו בנרבתי (מענית). על המגילה המקורית חתומים 65 אישים (גברים ונשים) שהיו בעלי תפקידים חשובים וידוענים בתקופה ההיא.

לפני זמן מה החלטתי לנסות ולפענח מיהם האישים שחתמתם מתנוססת על המגילה. היתה זו עבודת תחקיר ובילוש, שחיבה יצירתיות רבה וחשיבה מחוץ לקופסה. מתוך 65 החותמים הצלחתי לאתר בפרקי זמן שונים את כולם, למעט אחד.

איך עושים פרויקט כזה ומגיעים לשמות שחלקם היו עלומים עבורי? ראשית - מפענחים את החתימות, שחלקן מעורפלות, כתובות באותיות מחוברות ו/או באנגלית. חלק מהאישים היו מוכרים לי בשמותיהם ותפקידיהם וזה כבר צמצם את הרשימה שנותרה לפיענוח. במקרים בודדים נכתב מול החתימה התפקיד, וגם אלה הצטרפו לרשימה המוכרת. ואז מגייסים את "גוגל", פונים לארכיונים השונים (יד יערי, מורשת, לוחמי הגיטאות, הארכיון הציוני, הסוכנות היהודית ועוד). פניתי גם לתהילה וזאב עופר, שכתבו את הספר הנפלא על חביבה רייק, ובמהלך תחקירם לקראת כתיבת הספר נתקלו בהרבה שמות שהיה להם קשר כלשהו לפועלה של חביבה, והם תרמו זיהוי של כמה שמות.

מפעם לפעם הייתי נתקלת במגילת היזכור ומנסה פעם נוספת לאתר את הבלתי מזוהים. אספר על שתי הצלחות שהיו לי לאחרונה:

ראובן שפירא: דפדוף ב"גוגל" העלה הרבה שמות. אחד מהם צד את עיני: חבר משמר-העמק, מורה במוסד החינוכי במשמר העמק - ספינת הדגל של החינוך המשותף וממעצבי דמותו של המוסד החינוכי. לימים לימד בסמינר הקיבוצים והכשיר את דור מורי העתיד ושימש גם כמפקח על בתי הספר העל-יסודיים באגף לחנוך התישבותי במשרד החינוך. התיאור הזה נראה לי מתאים לאדם שיוזמן לחתום על מגילת היזכור. סרקתי את החתימה שלו ושלחתי לארכיון משמר העמק עם בקשה שיבדקו במסמכיו האם חתימה כזו מופיעה גם עליהם. קיבלתי תשובה מיידית ומהירה שאכן - זה הראובן שלהם, וגם שני

בניו שלראובן, שאליהם הועבר מכתבי עם החתימה אישרו בשמחה ובהתרגשות שזו חתימת אביהם.

שם שני שבדקתי היה יעקב ברגמן. "גוגל" הציע מבחר שמות ובין השאר גם קטע מפה של העיר חיפה, שלידה מצויין: משעול יעקב ברגמן. זה הדליק אצלי נורה מהבהבת: אם נקרא רחוב או משעול על שמו - בודאי היה אישיות בעלת חשיבות בחיפה. טלפון לארכיון חיפה הוליד הבטחה של הארכיונאית שולי לבדוק את הדבר. בהזדמנות זו אמרה לי שולי: "אני חושבת שאמא שלי היתה אצלכם בצעירותה, ויצאה עם חבריה לרבדים או לשיירות לירושלים". זכרתי שהיתה במענית קבוצת נוער שהוכשרה להשלים את קיבוץ רבדים ואמנם מצאתי את שמה של האם, הדסה שברץ, ברשימת הקבוצה. ידעתי על כך בשמחה את שולי והיא אמרה לי שאמה לא הגיעה לבסוף לרבדים ונשארה בירושלים. בחיפוש נוסף מצאתי שני מכתבים שכתבה הדסה, אמה של שולי, מירושלים לשמואל מעין, המדריך של הקבוצה. כמובן סרקתי את המכתבים ושלחתי לשולי מיד. הנה, מה שמוליד כתוצר-לוואי קשר שנוצר למטרה אחרת לגמרי... ואגב רבדים - אותו שמואל מעין ז"ל שמר על קשר הדוק עם חניכיו שהשלימו את רבדים. לימים, כשנפל גוש עציון וחברי רבדים נלקחו בשבי, כתבו לו חניכיו לשעבר הרבה מכתבים מהשבי והוא שמר את כולם. אוסף המסמכים הנדירים האלה שמור אצלי בארכיון.

נחזור ליעקב ברגמן. שולי אישרה שאכן היה אישיות חשובה בחיפה בתקופת המנדט הבריטי. הוא היה ממונה על מחוז חיפה וסגן מושל נפת חיפה וכן היה קצין משטרה.

ביקשתי לפרסם את הסיפור הזה משני טעמים: קודם כל, אני חושבת שהתהליך הוא מעניין ומלמד (ומרגש מאד - אני מבטיחה לכם!). ושנית - אולי משיהו מכם יודע משהו על החותם האחרון שלא פוענח עדיו, ד"ר מרדכי סילבר ויעזור לי להשלים את הרשימה... (ראו בעמוד הבא)

רינה ברקת - ארכיון קיבוץ מענית

יזכור

יזכור עם ישראל את הנשואה הטהורה של בתו

חביבה רייק

חברת קבוץ מענית נרבתי, שנרצחה בסלובקיה, בעמדה בראש הפּוֹרְטִיזִינִים היהודים במרד בבנסקה ביסטריצה אשר בציכוסלובקיה, הנאמנה והאמיצה, אשת העבודה והשלום, אשר הלכה מאחורי המחרשה ותחרף נפשה על הגנת ישראל.

יזכור ישראל ויתברך בזרעו ויאבל על זיו העלומים וחמדת הגבורה וקדושת הרצון ומסירות הנפש אשר נספה במערכה הכבדה.

במשך חדשים רבים עונה הספקי רימתה התקוה, במשך חדשים רבים האמנו: היא חיה, היא שבויה אי-שם, היא תתגלה, היא תשוב.

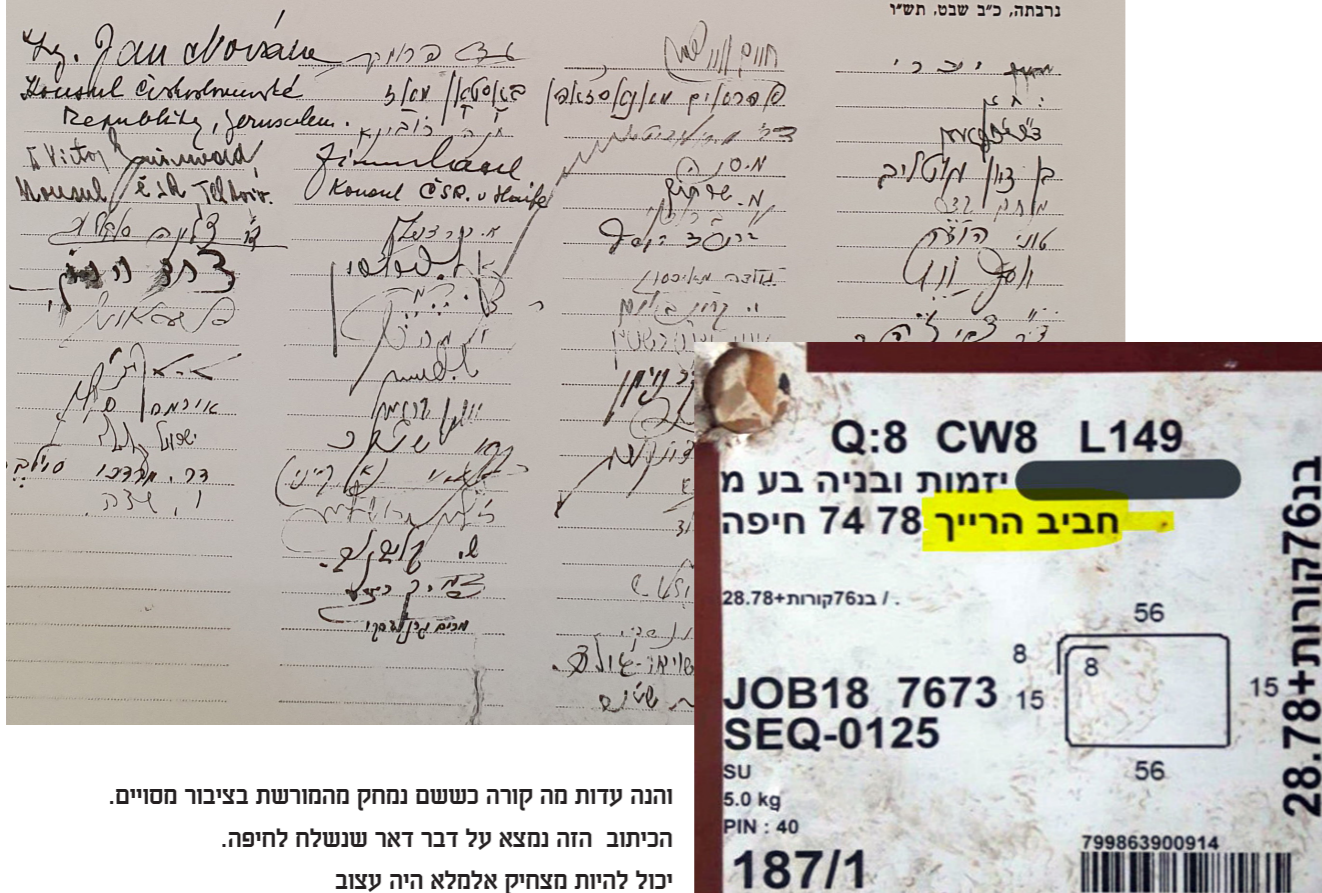
עתה ברורי, עתה אפשר לספר ברבים. עתה חובה לספר לעם. היא נפלה. היא נרצחה.

נאבל עליה ונתגאה בה בשליחת ארץ-ישראל אשר פרצה לשם, אל התופת, להביא שמה את בשורת הארץ, לחולל שם את ההתגוננות היהודית הנו-אשת, לפגוע שם באויב הנאצי בשליחת משותפת ליהדות ולצבא הבריטי.

נעמוד לזכרה דום. ונהיה נאמנים לצוואתה.

ביזמת חבריה יקום מפעל זכרון שינציח את שמה. מכאן מערב זה של התיחדות עם זכרה שלשמו התאספנו, תצא הקריאה לשוב כולו: תנו יד להנצחת זכרה של חביבה רייק שליחת היישוב לגולה.

נרבתי, כ"ב שבט, תש"ו

והנה עדות מה קורה כששם נחמק מהמורשת בציבור מסויים. הכיתוב הזה נמצא על דבר דאר שנשלח לחיפה. יכול להיות מצחיק אלמלא היה עצוב

פרוייקט: ספר זיכרונות דיגיטלי של ותיקי עמק חפר

כשהחלה הקורונה, וכולנו הפכנו לקבוצת סיכון והתחלנו להסתגר בבתינו, לא רצינו שעבודת התיעוד הנרחבת שנעשית בעמק חפר תיפסק. החלטנו להמשיך ולראיין את הותיקים ולהעלות את זיכרונותיהם בדרך שתענה על צרכי השעה - ריחוק חברתי וגמישות. מצאנו הזדמנות זו כרגע המתאים להכנת ספר דיגיטלי.

את הספר הזה לא מדפיסים רק פעם אחת. הוא ממשיך להתפתח עם הזמן וניתן להמשיך ולהרחיב אותו. הוא זול יותר מהפקה בבית דפוס (וגם ירוק יותר!). וברגע שהתבנית מוכנה, ניתן להשתמש בו גם כרעיון נהדר ליום-הולדת לישוב, למסיבת גבורות לסבא/ סבתא או לאוסף סיפורים בנושא מסויים. יש כבר מי שמתכננים אוסף סיפורי קורונה...

התחברנו למיזם TARASA לתיעוד ושיתוף זיכרונות, שמלווים אותנו בשנה האחרונה באיסוף רחב של זיכרונות ותיקי העמק. יחד בנינו את התבנית לספר. הוחלט להקדיש עמוד כפול לכל אחד מהיישובים שנתעד, לזיכרון קצר ותצלום, ושאת הזיכרונות נסדר על ציר הזמן, מהישן ביותר ועד ימינו.

תיעוד הזיכרונות הינו עניין מורכב, גם ללא קשיי הקורונה. מתוך כוונה לשמור על

הספר נגיש ומזמין לדורות הצעירים, החלטנו להגביל את הזיכרונות למספר מילים מצומצם. כל ארכיונאי יצר קשר עם ותיקים מיישובו לצורך התיעוד. האתגר היה לחפש זיכרונות אישיים, אך כאלה שבתוכם מקופל סיפור גדול יותר, של היישוב ושל העמק שלנו.

העבודה שנערכה במשך חצי שנה ריגשה אותנו וגם לימדה וחיידה אצלנו חלק ממיומנויות התיעוד, גם כמראיינים, הנאלצים להתגבר על מגבלות הפוגעות במפגש האינטימי עם המראיינין וגם כמי שמגישים את התוצר, משמח ומאחד, בתקופה של ריחוק חברתי.

לספר הדיגיטלי מטרה מרכזית נוספת החשובה לתקופה הזו. זיכרון אחד מוביל לזיכרון שני, והלאה, ואנו מקווים שהקריאה בו תעלה אצל אנשים נוספים את תחושת החשיבות שבשימור הסיפורים הקהילתיים שלהם. בתקופה בה האוכלוסייה המבוגרת נדחקת לשוליים והבדידות מתפשטת כמגפה בפני עצמה, להתעוררות קהילתית לתיעוד זיכרונות יש חשיבות כפולה. אנו מייחלים שההתעוררות הזו תוביל לזיכרונות נוספים שיצאו אל האור בקרוב.

ברוריה קיוויית - מנהלת מרכז תיעוד, עמק חפר

ובחוץ התותחים רועמים... | מלכה גפני | תיעוד: רחל הלפר

קיבוצי יד חנה ובחן היו שנים בקו הגבול הירדני. במלחמת ששת הימים קיבוץ בחן הופגז במשך 48 שעות. חברי הקבוץ הפעילו מרגמות וכלי ירי נוספים כדי להשיב אש. דרך כביש הכניסה לישוב נכנסו טנקים של צה"ל לטול כרם.

אני זוכרת את תקופת ההמתנה של המלחמה, במשך שבועות התארגן הקיבוץ לקראת הבאות: חברים תרגלו בעמדות, הכינו את כלי הנשק, על לוח המודעות בחדר האוכל ניתלו רשימות המנחות את החברים מה לעשות ברגע האמת. כל אחד ידע את תפקידו - לאן צריך ללכת במקרה של אזעקה. הכל היה מוכן. מתח גדול הורגש באוויר.

בתאריך 5.6.1967 אליק, ליאור ואני עבדנו בפעוטון, כל אחת בקבוצה שלה. בצהריים הרגשנו צורך להיות יחד, סידרנו ארוחה משותפת לשני הבתים. אליק חילקה את האוכל ואני עמדתי על השיש, הדבקתי סרטים על השמשות שלא ישברו. ואז... בום! נשמע רעש חזק מחריד אוזניים, והכל התחיל.

תוך שניות הגיעו חברים וחברות שידעו במדויק איזה ילד לקחת ולאן. כולנו ירדנו למקלט "הצינור" הצר והארוך שהיה בין שני הגנים, הוא לא היה קרוב לפעוטונים. הירידה במדרגות נראתה כמו נצח. במקלט הושבנו את הילדים על מזרונים. הם היו בהלם, ישבו בשקט מוחלט. היתה הפגזה קשה, במזל גדול אף חבר לא נהרג.

אני זוכרת את זה כמו אתמול, הדממה שבמקלט כשבחוץ התותחים רועמים...

1967 • בחן

ובחוץ התותחים רועמים... | מלכה גפני | תיעוד: רחל הלפר

קיבוצי יד חנה ובחן היו שנים בקו הגבול הירדני. במלחמת ששת הימים קיבוץ בחן הופגז במשך 48 שעות. חברי הקבוץ הפעילו מרגמות וכלי ירי נוספים כדי להשיב אש. דרך כביש הכניסה לישוב נכנסו טנקים של צה"ל לטול כרם.

אני זוכרת את תקופת ההמתנה של המלחמה, במשך שבועות התארגן הקיבוץ לקראת הבאות: חברים תרגלו בעמדות, הכינו את כלי הנשק, על לוח המודעות בחדר האוכל ניתלו רשימות המנחות את החברים מה לעשות ברגע האמת. כל אחד ידע את תפקידו - לאן צריך ללכת במקרה של אזעקה. הכל היה מוכן. מתח גדול הורגש באוויר.

בתאריך 5.6.1967 אליק, ליאור ואני עבדנו בפעוטון, כל אחת בקבוצה שלה. בצהריים הרגשנו צורך להיות יחד, סידרנו ארוחה משותפת לשני הבתים. אליק חילקה את האוכל ואני עמדתי על השיש, הדבקתי סרטים על השמשות שלא ישברו. ואז... בום! נשמע רעש חזק מחריד אוזניים, והכל התחיל.

תוך שניות הגיעו חברים וחברות שידעו במדויק איזה ילד לקחת ולאן. כולנו ירדנו למקלט "הצינור" הצר והארוך שהיה בין שני הגנים, הוא לא היה קרוב לפעוטונים. הירידה במדרגות נראתה כמו נצח. במקלט הושבנו את הילדים על מזרונים. הם היו בהלם, ישבו בשקט מוחלט. היתה הפגזה קשה, במזל גדול אף חבר לא נהרג.

אני זוכרת את זה כמו אתמול, הדממה שבמקלט כשבחוץ התותחים רועמים...

1967 • בחן

חברי בחן במהלך מלחמת ששת הימים

הפרדה בובה | יגאל גרבר | תיעוד: מירה ליבנה

בובה הצייתנית נרתמה לעגלה ועבדה שוב בכל העבודות והמשימות שנדרשו. ובשבת כהרגלה, לקחה את ילדי הקיבוץ לטיול כשהם ישובים בעגלה אליה הייתה בובה רתומה. באחת הפעמים כשחזרנו מהטיול, הודינו לבובה ולעמנואל העגלון על הטיול היפה. בובה השמיעה צפצפה שקטה, נפלה ומתה. אנתוני, ילדי הקיבוץ וכל החברים המבוגרים בכינו חרש.

ראשוני חברי משמר השרון עם הפרדות, הסוס והעגלה שלקחו חלק בניית הקיבוץ.

כשהגיעו קבוצת התלוצים "משמר" להתיישבות בעמק חפר, הייתה הפרדה "בובה" רתומה לעגלה, עליה ישבו האימהות עם ילדי הקיבוץ הראשונים. בחתימה שנות הארבעים השתתפה בובה בכל עבודות הקיבוץ, כולל עבודות הבנייה השונות שהתבצעו במשק. בובה עזרה לבנות את מגדל המים, את הבית על הגבעה - המבנה המזון ששימש כבית ילדים, וגם את הבית בו שתי הקומות: בקומה הראשונה היה בית התינוקות, בשניה התגוררו חברי הקיבוץ.

במשך הזמן הגיעו סוסים חדשים, צעירים וחזקים, שהוכנסו לעבודות המשק, בובה שלנו הודקה ועבדה בעיקר בעבודות קלות יותר בחצר המשק ושירות בחומי הקיבוץ. ילדי הקיבוץ אף הם בגרו והחלו לקחת חלק בעבודות לצד החברים המבוגרים. אני זוכר שבגיל 3 לערך, יצאתי עם אבי לעבודות החקלאות ומאד נהניתי מכן. בובה החביבה הייתה מסתכלת עלינו, על בני טיפוחיה וצונפת כדרך הפרדות.

יום אחד פרצה מגפת סוסים ופרדות. המגיפה הייתה מסתורית ואיש לא ידע מה לעשות. טקסו רופאי הסוסים עצה, ופסקו לסגור את הסוסים ופרדות באורווה על מנת לבודד אותם, לנעול את הדלתות והחלונות ולהדליק מדורות עשן מסביב לאורווה. הרופאים טענו שמהלכים אלה ידבירו את מגפת הסוסים ופרדות. ואז עלתה השאלה הגדולה: מי יעזור בעבודות המשק כשהסוסים ופרדות מנוטרלים? בישיבה שהתקיימה במזכירות הקיבוץ הוחלט פה אחד שבובה לא תהיה בהסגר בשעה קשה זו.

1938 - 1942 • משמר השרון

כל הקבוצה שעברה מאום-ג'וני לנקודה נחשבת לחטיבה המייסדת בתולדות בית זרע, גם אם לא כולם הוכשרו במרקנהוף. שמות אנשי הקבוצה מונצחים בלוח זיכרון מאבן בזלת, שהוצב ב-2013 ב"פינת הראשונים". מתוך קבוצת השבעה הגיעו לבית זרע, וחיו בה כל ימיהם, שלושה חברים: שם זיו, צפורה דויטש (כרמל, לאחר נישואיה) ושיינדל כהנא (פורת, לאחר נישואיה).

שם הנקודה עצמה עבר כמה גלגולים: לפני בוא המייסדים היא נקראה כאמור "כפר גון" ועם בואם ייעדו לה המוסדות את השם "כפר נתן", אבל קבוצת מרקנהוף באה עם שם משלה, מימי רשיתה בגרמניה - "בית זרע", שם שהציע גרשם שלום. כאשר התברר כי המוסדות מתנגדים לשם זה, היא יצאה למאבק עליו. תמיכה לא צפויה באה לה מצד שניים מגדולי הדור, ביאליק ועגנון, ששמע המחלוקת הגיע אליהם. הם התערבו לטובת "בית זרע", בהצביעם על השורשיות של הביטוי ועל שכיחותו במקורות יהודיים. בהשפעתם נתקבל השם ונקבע סופית.

...בשבע השנים הראשונות השקיעה הקבוצה מאמצים בהתבססות כלכלית וחברתית, אך זכתה להצלחה חלקית בלבד. בעיות יסוד, שמהן סבלה ברובע אל נצרא, שבו להציק לה בגרסה חדשה: מצוקה כספית קשה, מצוקת קרקעות (במאבקי החלוקה קיבלה בית זרע את השאריות), מצוקת מים (באין אמצעים לשאוב מהירדן ומחסור בידע בהשקייה) עד שלפי הצעת שמחה בלאס נבנה האקוודוקט ב - 1932.

...האיחוד עם "קיבוץ ליטא" הצליח מעל המשוער. קיבוץ בית זרע יצא למרחב, התבסס ושגשג כלכלית וחברתית. תוך כמה שנים פרע את כל חובותיו. חברי "קיבוץ ליטא" היו צעירים בערך בעשור מקבוצת הוותיקים ורחשו להם מלכתחילה כבוד והערכה. יחס זה כלפיהם נשמר עד סוף ימיהם. חלקם נשארו בתפקידי מפתח וניהול עוד שנים רבות, לפעמים עד זקנה ושיבה. הם הקימו משפחות וזכו לראות נכדים ונינים. קבוצת מרקנהוף נחשבה ליוצרת הבסיס האיתן של הקיבוץ, אשר תרמה לו ערכי עבודה, התנהלות משקית זהירה, כבוד לזכויות הפרט, סובלנות כלפי חריגים ותרבות מרכז אירופית.

קריאה לשיתוף פעולה

אל: ארכיון הקיבוצים

מאת: ארכיון השומר הצעיר - גבעת חביבה, חטיבת אמנים.

הנדון: מידע על יוצרים פעילים בקיבוצים.

לפי החלטת ארכיון התנועות הקיבוציות (יד טבנקין, יד יערי) סוכם שאר־כיון השומר הצעיר מטפל בשימור ותיעוד היוצרים והיצירה הקיבוצית לדור־תיה.

בעבר הגיע מידע שוטף באמצעות ארגוני האמנים התנועתיים ועיתוני התנו־עות. מאמצע שנות התשעים כלי מידע אלה אינם קיימים יותר. המידע על אמנים צעירים שנכנסו אל מעגל היצירה והעשייה האומנותית לוקה בחסר והמידע על יוצרים עד גיל שישים בתחומי האמנות הפלסטית (ציור, פיסול, צילום, ארט וידיאו, מייצבים, מייצגים, קרמיקה אמנותית, גרפיקה) כמעט ולא מגיע לכדי תיעוד ארכיוני. היסטוריוני אמנות, חוקרים, אוצרים ובעלי עניין פו־קדים את הארכיון כדי לחפש מידע, ולנו לצערנו אין אפילו את שמות היוצ־רים הצעירים. תפקידנו לאסוף חומרים וידע על תערוכות ופעילות אמנותית, צילומי יצירות ותערוכות, כרזות של תערוכות, ביקורת אומנותית מהעיתונות הפנימית והחיצונית, וכל חומר רלוונטי.

מדובר ביוצרים פעילים החיים בקהילה הקיבוצית.

נודה לכם אם תעבירו לנו את שמות האמנים כדי שניצור עמם קשר אישי.

בברכה,

דודו אמיתי - מנהל הארכיון, יובל דניאלי - רכז חטיבת האמנים בארכיון.

הערת המערכת: קיימת כמובן השאלה מי מוגדר כ"אמן", בהיעדר הגדרות העבר של האיגודים השונים, ומה נחשב ל"צעיר". זה נתון לשיקול דעתכם הארכיונאים, אבל אנא השיבו להם, זה חשוב.

המייל של יובל: il.org.givathaviva@yuval

סיוע בהנצחה

אל חברי ארגון ארכיוני הקיבוצים והמושבים

בחיפוש אחר מקום בו אפשר יהיה להנציח את חברי כפר ביל"ו שהתנדבו לצבא הבריטי בעקבות קריאת המוסדות הלאומיים של היישוב היהודי בארץ, הגעתי למוזיאון הלוחם היהודי במלחמת העולם השנייה, הקורם ב"מים אלו עור וגידים. מי שייכנס לאתר בקישור <http://org.jwmww2.www/> ימצא מוזיאון שאמור להנציח מיליון וחצי יהודים שנלחמו במלחמת העולם השנייה ובתוכם למעלה מ-40,000 מתנדבים מהיישוב היהודי שנענו לקריאה ויצאו למלחמה בגרמניה הנאצית. המוזיאון נמצא בתהליך הקמה מואץ לקראת פתיחתו במהלך שנת 2022.

מאחר ורבים ממתנדבי היישוב באו מתוך ההתיישבות העובדת ובארכיונים שלנו שמונה פינה חמה וזיכרון כתוב ומצולם של חברינו, אני ממליץ בכל לב להעביר את החומר למוזיאון. אני העברתי לניסיון את פרטי אחד ממתנדבי הכפר ושמתתי למצוא את החומר נגיש באופן מידי (אתם יכולים להתרשם <http://soldier.org.jwmww2.www/?id=30203>). לאחר הניסיון הלא מוצלח שלי עם בית הגדודים וכמה מוזיאונים אחרים שאי אפשר להיכנס, לאתר ולשלוף מהם חומר, התרשמתי מההערכות, הפתיחות, והנגישות של מוזיאון הלוחם היהודי ולכן אני ממליץ עליו בחום.

מצורף כאן מכתב פנייה ממנהל המוזיאון, תא"ל (מיל) צביקה קן-תור ובו קישור לרישום המתנדבים.

חובב צפריה, ארכיון כפר ביל"ו וחובב שלום, בהמשך לפגישתנו היום, אשמח להפנות דרכך את קריאתי לחברי ארגון ארכיוני הקיבוצים והמושבים, להנציח את חבריהם, אשר לחמו במלחמת העולם השנייה, במסגרת מוזיאון הלוחם היהודי במלחמת העולם השנייה - <http://www.jwmww2.org/>

המוזיאון, המוקם בימים אלה בלטרון, יספר את סיפור לחימתם וגבורתם של כמיליון וחצי לוחמים יהודים בצבאות בעלות הברית, במחנות ובשורות הפרטיזנים במלחמת העולם השנייה, ותרומתם להשגת הניצחון על גרמניה הנאצית ומדינות הציר וכן יציין את תרומתם להקמת מדינת ישראל, הקמת צה"ל והניצחון במלחמת העצמאות.

להלן הקישור לרישום הלוחם / ת:

http://www.jwmww2.org/%D7%94%D7%A8%D7%A9%D7%9E%D7%94_%D7%9E%D7%9C%D7%94%D7%94

אפשר גם לחפש בגוגל: 'מוזיאון הלוחם היהודי במלחמת העולם השנייה'. בתפריט משנה: 'הנצחה' ושוב: 'הנצחה' ושם: 'טופס הצטרפות'

בברכה, צביקה קן תור - מנכ"ל המוזיאון.

יעל רותם - גן שמואל 1956-2021

יעל נולדה ולמדה בירושלים, בעת השירות הצבאי הכירה את אמנון ועברה בעקבותיו לקיבוץ. עבדה בהנה"ח ובמרכז הקניות, וב-15 השנים האחרונות בארכיון גן שמואל. כאן אהבה את הסיפורים ההיסטוריים, מצאה עניין והנאה ושאפתה היתה שלכל אחת תינתן האפשרות להשאיר את מורשתו ליקירו. אהבה ועסקה הרבה ברקמה. השאירה בעל, 3 ילדים ו-6 נכדים. יהי זכרה ברוך.

(מתוך אתר ההנצחה של הקיבוץ)

דן בראון - מושב היוגב 2020 - 1923

דן היה חבר קיבוץ קדמה ולאחר פירוקו היה חבר מושב היוגב. היה ארכיונאי היוגב משך שנים רבות.

הקים את ארכיון המועצה האזורית עמק יזרעאל והיה מנהלו בין 1987-2005. דן ניהל ארכיון למופת, באמצעות מחשב, כבר בשנות ה-90. פועלו יצא למרחוק ומכל רחבי הארץ נהרו ללמוד ממנו כיצד להפוך לארכיון של אזור שלם, על יישוביו. דן היה גם פעיל מרכזי במזכירות ארגון הארכיונאים שלנו.

נעמית לוי - כפר מסריק 1945-2020

נולדה בטבריה, משם לטבעון והגיעה לכפר מסריק כמורה שכירה. בקיבוץ הכירה את רמי, אתו הקימה משפחה חדשה והתקבלה לחברות. היתה תמיד מעורבת ופעילה. עבדה כמורה ומחנכת ואח"כ בחינוך מיוחד במוסד "נעמן" ובסלורה. לאחר אלה לקחה על עצמה את ניהול הארכיון, אותו קידמה והפכה לגורם חשוב בהווי הקיבוץ. הותירה בעל, ילדים ונכדים.

(מתוך ההספד של אלי שחף בהלוויתה)

איציק סגל - גזר

ביולי 2017 פגשנו את איציק סגל שקיבל על עצמו לנהל את ארכיון גזר, ומיד מצא חן בעינינו ואמצנו אותו בשמחה ובהערכה, לפורום ארכיונאי השפלה ולוועדת ההיגוי שלו. איציק היה "מנטש" וארכיונאי מבורך. איש חכם, חייכן, בעל סבלנות, טוב לב ומלא רעיונות לפיתוח הארכיון. היה נלהב להשתמש בטכנולוגיות חדשות לשימור ושחזור ההיסטוריה היישובית. הוא הרשים אותנו בפרויקט מסלול התחנות שפרש ברחבי קיבוץ גזר, מסלול המשחזר בעזרת טלפון חכם את סיפור הקמת הקיבוץ, נפילתו במלחמת השחרור והקמתו מחדש. איציק עזב אותנו בטרם עת. חבל על דאבדין ולא משתכחין, ליבנו עם המשפחה והקיבוץ.

חובב צפרייר - ארכיון כפר ביל"ו.

עודד ברק - מחניים 2020 - 1933

עודד ברק, חבר קיבוץ מחניים מאז 1952, היסטוריון חובב, שבעשור האחרון לחייו ניהל את ארכיון מחניים. ארכיון עשיר בחומרים ייחודיים שנאספו ונשמרו כ-130 שנים. יחד עם יוני, הצליחו לסדר ולארגן מחדש את החומרים בארכיון לשימוש נוח, להעלות את המודעות לארכיון לסטודנטים, חוקרים, מתעניינים ומחפשי שורשים. במאור פנים, התעניינות והתמדה נענה וסייע לכל בקשת הדרכה ועזרה. באהבת ההיסטוריה שלנו ובהתמסרות מתמדת, הביא עודד את האירועים, העלילות, המראות והאנשים מהעבר, לידיעת הצעירים והכותבים היום. יא זיכרון חייו פרק בשלשלת מחניים.

רונית ברק לב-אל ויוני גדעוני

רחל זס ז"ל - תל יוסף

2021 - 1939

רחל זס נולדה בקזבלנקה שבמרוקו. עלתה ארצה בשנת 1955 והייתה בגרעין בקיבוץ יפעת. התגייסה לצה"ל לחטיבת הנח"ל והגיעה לתל יוסף במסגרת של"ת בשנת 1959. כאן הכירה את בעלה, בן הקיבוץ והקימה את משפחתה. רחל עבדה בעבודות שונות בקיבוץ. עבודתה האחרונה, בה השקיעה מספר שנים, הייתה בארכיון יוסף טרומפלדור. בת 82 במותה. יהי זכרה ברוך.

בנימין יוגב (בוג'ה)

2021 - 1938

"מר חגים" של התנועה הקיבוצית. חבר קיבוץ בית העמק וחבר בצוות מכון שיטים. בוג'ה, הקדיש את חייו ליצירת תרבות יהודית ציונית מתחדשת, לימד ועסק בהחייאה של טקסי חגי ישראל ובמיחוד של החג הקיבוצי. נולד בירושלים והגיע עם גרעין הצופים לקיבוץ. בוג'ה יזם קבלות שבת, טקסי חגים ובניית חיי התרבות סביב מעגל השנה היהודי. כיהן כרכז תרבות וכמזכיר הקיבוץ במשך מספר קדנציות. היה שליח לתנועות בחו"ל ומרכז תנועת הצופים בארץ. חבר לאריה בן-גוריון במכון החגים הקיבוצי, ולאחר מות אריה ניהל את המכון 10 שנים ודאג לשימור חומרי ארכיון ופרסומים. תמיד סחף את מאזיניו בהתלהבותו ובידיעותיו. הניח אשה, ארבעה ילדים ונכדים. מתאבלים על לכתו מאתנו של חבר יקר.

ירח פארן - האון

1938-2020

ממקימי קיבוץ האון, מראשוני היחידה לאיתור נעדרים בצה"ל, שימש שנים רבות כמבקר המוא"ז עמק הירדן ומפעליה. היה פעיל מרכזי בחשיפת ושימור אתרים היסטוריים בעמק הירדן, על כך זכה בפרס מפעל חיים. אהב את הקיבוץ וכאב את קריסתו הארוכה. "נשבר לנו החלום" הודה, ומצד שני טען "יש לי מחלה: אופטימיזם פרפטום". הותיר אשה, ארבעה ילדים ו-14 נכדים ונינה. יהי זכרו ברוך.

ארכיון יישובי הוא

לאחריים - מערת האוצרות של עלי באבא,

לאחריים - אוסף של ניירת עבשה.

אוותיקים - המקום להכריע במחלוקות ושאלות ישנות.

לצעירים - המקום עם אוסף הבהיחות על איצה שטויות עשו פעם.

לארכיונאי - הכל בו חסוב, הכל בו מעניין.

למנהלי היישוב - רק כאשר צריך לאחזר החלטה ישנה, מפה

ישנה או חוצה ישן שפתאום יש בהם צורך.

לאחריים - איבו הפועם, מרכז המורשת והזאווה של היישוב.

לאחריים - איפה זה כלא ?

לרכלות הרווחה - פתרון נהדר להעסקת זמלאים,

שלא ישתעמחו בבית.

לרכלת הארכיון - מה שולחים לי את כל הדימנטים האלה...

לקוראי "מה נשמע" - הבית החלופי, המקום בו נמצא משמעות.